

LA DARRERA OBRA DE L'ESCUPTOR LLÀTZER TRAMULLES: EL RETAULE MAJOR DE SANT ANDREU DE LA SELVA DEL CAMP (1704-1711)

La vila de la Selva del Camp tenia, a finals del segle XVII, l'interior de la nova església parroquial acabat. L'altar major estava decorat, des del 1670, amb un gran quadre de sant Andreu realitzat pel pintor Josep Juncosa, natural de Cornudella i habitant a Tarragona⁽¹⁾. L'any 1707, amb la construcció del nou retaule, es traslladà a casa de la vila. La història del nou retaule comença el mes de març del 1703, quan és determinada la necessitat de construir una obra que dignifiqués el temple. En el Consell especial del dia 4 es decideix *«que la vila emprengue lo fer lo retaule major»*⁽²⁾. A la vegada es proposa que un dels jurats, Fèlix Baiget, vagi a Tarragona a pactar un ajut de l'Arquebisbe. La contesta arriba el dia 15: el senyor de la vila donarà 100 lliures anuals. El mateix dia es forma una comissió per tirar endavant el projecte *«corre en mà dels senyors jurats y del senyor Rector y del senyor Josep Sagé, vuy batlle, Pau Aries, Andreu Maymó y Bernat Punyet, notari»*. Un mes després (10 d'abril) es fa referència a l'anada a Barcelona del batlle i Pau Aries per diversos assumptes, un d'ells el retaule. El 20 de maig es presenta i s'aprova pel Consell la traça o model fet per *«lo ermano Jaume»*. S'ha suggerit si era fra Jaume Ribot, carmelita descalç natural de Xelva. Va ser també l'autor de la traça de l'església dels Josepets

(1) PIE FAIDELLA, Joan: *Annals inèdits de la vila de la Selva del Camp de Tarragona*. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Diputació de Tarragona, 1984, pp. 542-543. Dedicat al nostre retaule les pàgines 547 a la 549.

(2) Arxiu Municipal de la Selva del Camp (AMSC): *Llibre de determinacions del Consell de la vila de La Selva comensant als 15 de janer de l'any 1696*, [1696-1707], s. f. A partir d'ara, les dades donades fan referència al llibre d'acords del Consell de la vila.

de Gràcia i dels Carmelites de Vilanova de Sitges. Va treballar a Tarragona, Reus i Valls⁽³⁾.

El 8 de juliol s'informa els membres del Consell de l'anada a Barcelona i de diferents diligències fetes per tal d'emprendre l'execució del projecte. Hi havia diferents escultors disposats: «*sinch de Barcelona, un de Sarreal* [el mestre Isidre Espinalt⁽⁴⁾] y *un del Cover*» [d'Alcover, segurament el mestre Salvador Pere Arnau, el qual havia pactat el 1702 la construcció del retaule de Santa Llúcia, a la mateixa vila⁽⁵⁾]. Tres dels barcelonins, «*els de major fama*» farien l'obra al seu taller i la portarien a «*ses costes*» fins al port de Salou o Tarragona. El Consell, prenent una decisió encertada, determina l'obligatorietat de treballar l'obra a la vila, sobretot pensant en les grans dimensions que havia de tenir. En l'acord creiem que hi influeixen les possibilitats de desperfectes en el trajecte, el poc control que podrien exercir sobre la marxa de la feina, i fins i tot la no coincidència de les mides. El 4 d'agost es decanten a favor de dos dels candidats: el mestre Salvador d'Alcover i Joan Roig de Barcelona. No obstant, el 15 d'agost es decideix donar-lo a Llätzer Tramulles, escultor de Barcelona, qui proposava un preu de 6.000 lliures, menor en una sisena part al del mestre alcoverenc, i vindrà a treballar-lo a la vila.

Els pactes s'aproven el 3 d'agost entre Llätzer Tramulles, escultor de Barcelona, i els síndics de la vila Josep Sagí i Pau Aries, *entenent emperò que tots los pactes contenguts ab lo present paper los dits síndichs se reserven lo consentiment dels senyors jurats y consell de dita vila de La Selva y dels senyors allegits per dit efecte*».

La concòrdia definitiva s'efectua davant notari el 10 de març de l'any següent, el 1704⁽⁶⁾. Per una part actuen el referit escultor, la seva muller Marianna, i els seus sogres Salvador Aldabó, mestre, i Narcisa Tramulles; tots ells de Barcelona. Per part de la Selva hi participen els jurats de l'any 1704 —Joan Vallverdú, Joan Gondolbeu i Rafel Managuerra. Hi són presents el rector Josep Mas, doc-

(3) MARTINELL, Cèsar: *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*. Alpha. Barcelona, 1963, vol. II, pp. 151 i 158.

(4) Pels escultors Espinalt, vegeu l'article de Josep M. T. GRAU - Roser PUIG: «La nissaga dels escultors Espinalt, de Sarreal, i la seva producció artística. Algunes aportacions». A *Quaderns d'Història Tarraconense*, VIII (1989), pp. 75-93.

(5) MARTINELL, Cèsar: op. cit., vol. I, p. 58. Va fer el projecte de l'altar de Sant Pere i Sant Isidre, de Valls; acabat el 1693 per Magí Guimerà.

(6) Arxiu Històric Comarcal de Valls (AHCV), notaria de la Selva del Camp, notari Andreu Maymó, núm. 8 (1704), ff. 102-113v.

Aspecte que oferia el retaule major de la Parròquia de Sant Andreu abans de la seva destrucció el 1936. Al costat veiem els retaules de Sant Josep (esquerra) i de Sant Antoni de Pàdua (dreta), també destruïts.

tor en teologia, el batlle Josep Sagí en nom de l'Arquebisbe de Tarragona i baró de la vila, i, de part del consell general, Pau Aries (jurat del 1703), el reverent Bernat Punyet, notari, i el també notari Andreu Maymó. L'obra és, per tant, contractada per la vila, representada en els escuts del peu de pedra, l'únic fragment del retaule conservat avui.

Passarem a analitzar el contracte, que sortosament hem pogut trobar i rescatar de l'oblit, sobre l'«obra y fàbrica del retaule major que dits senyor Tramulles y Albadó baix se obligaren fer del concen-timent y voluntat de dits senyors jurats y demás sobreanomenats».

LA TRAÇA

En primer lloc hem de parlar del model o traça. Era una pràctica generalitzada. L'artista la presentava al client i sobre ella es discutia l'obra, si bé durant la marxa sempre es podien fer rectificacions. El suport podia ser de paper o de pergamí.

En alguns casos es copiava un projecte o una peça d'un altre lloc, fos o no del mateix autor. Una mateixa traça ha servit en retaules de diferents localitats. Al revés d'avui, l'originalitat no era l'únic sinònim d'art; i el nom de l'artista no era tan important.

En el nostre cas la traça l'aporta el client, el Comú. L'autor real, com hem dit a dalt, sembla ser un frare dels carmelites descalços. Sortosament tot i que Mn. Pié havia vist desaparèixer l'original, Mn. Eugeni Ferrer, actual rector de la parròquia, l'ha trobat a l'Arxiu Parroquial. Feta en pergamí, és important en tractar-se d'un dels pocs exemplars conservats.

Com era usual, està firmada pel client, que l'aporta, (Feliu Baiget –jurat–, Josep Mas –rector– i Josep Sagí –batlle, pel senyor de la vila–), l'artista que l'accepta i l'executarà (Llàtzer Tramulles) i el notari que en dóna fe (Andreu Maymó).

De cara al retaule, dicta les proporcions, la iconografia... totes les normes. Va acompanyada d'una «*explicassió y advertèncias per a la execussió de la trassa*», de caire tècnic. Consta de sis punts (vegeu l'apèndix). En el primer «*se adverteix que lo retaule és de los que no estan arrimats a la paret, sinó a modo de torre, que també se gosan de la part de detrás, com per la part de devant*». Seguidament dóna referències de les pilastres, els capitells (dòrics), les bases (corín-

ties), els taulons (llisos), les cornises i frontispicis i els remats de la darrera cornisa.

El segon és l'«*explicació del camarín per la part de dintre*», com ha de continuar la imposta, la cornisa, i l'existència d'una porta a mà dreta per «*poder entrar una persona per a enrramar o posar alguns llums al sant [Andreu]*». Damunt hi havia un cel ras que donava llum, i jugava amb les ombres, com escau al gust barroc. Finalment hi hauria una «*pastera*» per la Mare de Déu «*de fondo de 8 palms feta a sinc panys y a la part de detrás a de aver una porta per que se puga entrar a posar algun llum o adorno*».

El tercer al cinquè dona l'«*explicació del interior del retaule y de la manera que ha de estar la obra*». Parla dels diferents sostres. Un primer, damunt el peu de pedra i pedestal de fusta, per assentar la primera andana; que continuaria sobre el sagrari com a paviment del cambrí de sant Andreu.

El segon sostre es faria sobre la cornisa de la primera andana «*perquè li servesca de fortalesa a la obra*». Un altre damunt el cambril deixant el cel ras lliure.

El tercer en la darrera cornisa. Remarca la necessitat que «*estigui ben travat per la part de davall de pessets bones posades a modo de tisora en pla, y no posada al contrari de l'altra, que agafen las dos entenes que puguen des del peu de pedra que és tota la fortificació de la obra*». Acabats «*se a de fer una escala de sostre a sostre de aquelles que n diuen escala de gat, que lo graó tinga un palm de ample*».

El sisè i darrer recalca que «*tota la arquitectura a de ser elegida segons lo gruix de las mollures està en la trassa*».

ELS MATERIALS

Per al peu de pedra s'estipula l'ús de pedra de la pedrera de la Selva, la qual serà arrencada i transportada a càrrec del Comú o Universitat. El Comú també li donarà guix i argamassa per a assentar el peu de pedra, i les bastides ja fetes⁽⁷⁾. La fusta pel retaule ha de ser d'álber «*de bona calitat y lluna*», la preferida pels escultors barrocs. Si en alguns contractes s'especifica el lloc d'origen, l'única notícia del nostre document és l'explicació d'una possible compra a Santes Creus. No ho podem, però, corroborar.

(7) El 16 de setembre del 1703 el Consell determina l'extracció de calç pel peu del retaule.

A la part de darrera podria emprar fusta de melis de Tortosa, més barata; i per als sostres i l'arquitectura, de pi. La compra del material anirà al seu càrrec. Els síndics, però, li pagaran el transport –sovint tan valuós com l'import de la fusta– des de les platges de Salou o Tarragona, i de qualsevol lloc mentre els carros puguin anar i tornar en un dia. Hi ha l'excepció de la compra a Santes Creus: l'Ajuntament pagarà només la meitat del transport.

EL PREU

Ja hem dit que l'escultor de Barcelona havia ofert el preu més barat, però tot i així les sis mil lliures no és un preu baix, sinó elevat a l'època. Es correspon amb la magnificència del retaule.

Les sis mil lliures les pagarà la Universitat amb els següents terminis: 350 lliures el dia de la firma de l'acte, 350 el dia que comenci l'obra, i 700 cada any: 350 l'1 d'octubre i 350 l'1 d'abril, fins que s'acabi de pagar (set anys). El primer any cobrarà en total 1.050 lliures, que necessita per tal de comprar la matèria primera.

L'únic que desconeixem és la forma de finançament del municipi. Sabem que l'arquebisbe, senyor de la vila, pagarà 100 lliures anuals, però desconeixem altres ajuts⁽⁸⁾. Estem en una època crítica per a l'economia, en plena guerra de successió. Els selvatans estan sotmesos a continuats talls, allotjaments i bagatges. Podria existir un impost sobre els fruits, sobre el consum (com es féu per a la construcció de l'edifici) o bé un endeutament amb censals. La concòrdia res no especifica.

El que sí queda clar és el treball en jornals. Ja hem parlat del transport de la fusta i de la pedra. També se li atorguen homes per assentar el retaule i per fer les bastides.

LA DURADA

Llàtzer Tramulles s'obliga a fer l'obra en set anys a partir de l'1 d'octubre de 1703. De fet s'allargarà. Comença el 1704, i la mort sobrevindrà a l'artista el 1711, poc abans d'acabar, com tractem en

(8) Es demanà a la Comunitat de preveres col·laboració. El 10 d'abril contestaven que ajudarien amb 30 lliures cada any durant sis. «*compreses les vint-y-una lliures an de pagar los dits sis anys*». No se'ls accepta l'oferta, ja que en realitat era de 9 lliures anuals. *Llibre de determinations*.

l'apartat dedicat a l'autor. La llarga durada fa que els síndics li concedeixin una casa franca, mentre resideixi a la vila, i el lliurin de totes les imposicions dels veïns. És una pràctica comuna arreu de Catalunya.

Com a nota curiosa es pacta que li transportaran els mobles de la casa de Barcelona i els de l'ofici, del port a la vila (recordem que davant la situació viària el transport més ràpid i barat era el marítim) i, quan acabés, de la Selva al port.

INSPECCIÓ DE L'OBRA

En el capítol tercer dels pactes s'estipula que la vila pot judicar l'obra en qualsevol moment, tant la part artística com la qualitat de la fusta —comprada i pagada per l'escultor— per dos oficials (un per banda) i en cas dubtós fins per un tercer.

A mitja feina, el 27 de maig del 1708, es produeix una inspecció per part de dos experts (un de cada part): el mestre Veciana, de Valls, per part de la vila, i el mestre de Sarral [Isidre Espinalt], per part seva; els quals avaluen l'obra feta en 4.000 lliures. El Consell determina continuar l'obra⁽⁹⁾.

Si el dictamen hagués estat dolent, es podia haver decidit que no continués (coneixem exemples en què així passà). La vila es mostra generosa en bé de l'obra. S'estableix que si ha de fer alguna cosa per millorar els resultats, compta amb el consentiment de la vila, encara que faci augmentar el preu.

L'ASSENTAMENT

L'assentament demanava la intervenció de mestres en altres oficis: paletes, ferrers, fusters, manobres... En el nostre cas els aportava la vila. En el contracte s'especifica que un cop feta una part l'assentarà. Se li dóna un any de termini per assentar el peu de pedra. Un cop tingué treballada la primera andana es col·locarà i així successivament.

Sembla ser que compleix les pautes, ja que el 26 de juliol de 1705 comunica als jurats que a partir del 15 d'agost ja poden emprar

(9) *Llibre de determinations*. Si bé no s'avenien en el preu.

el sagrari nou. El 8 de març del 1705 el Consell decideix daurar el sagrari. El 14 d'abril donen el nom d'un possible autor, el daurador Joan Pau, habitant de la Selva, si bé tenen un desacord momentani en el preu.

El 8 de gener del 1708 els jurats insten el «senyor Llatge» a acabar la segona andana.

TEMÀTICA

Així com en molts altres contractes queda estipulada la iconografia i els detalls de les talles i ornaments, en el retaule major de l'església parroquial de la Selva del Camp, la part escultòrica o figurativa no hi queda reflectida. Fa referència a la traça, on ja quedava ben especificat.

A partir de la fotografia i el record popular hem establert la iconografia. Vegeu la fitxa descriptiva a l'apèndix.

L'AUTOR

Llàtzer Tramulles, l'autor del retaule, era membre d'una família d'escultors almenys des del segle XVI, de Barcelona. Nascut a Perpinyà⁽¹⁰⁾, on residia el seu pare, va aprendre l'art escultòric a París.

Abans d'endinsar-nos en la seva persona, vegem qui era el seu pare, homònim. La primera obra important la realitzà junt amb el seu germà Josep: el retaule major de Valls (1639). Abans havia fet el treball escultòric dels orgues de la catedral de València i, a partir del 1643, després de Valls, se n'anà a Perpinyà, on restà fins a la mort (1656), fent una extensa labor: un total de dinou retaules repartits per tot el Rosselló (estudiats per P. Masnou el 1922) que ens parlen del gran èxit assolit en aquelles contrades.

Del seu oncle Josep només volem destacar l'autoria del retaule major de l'església de Santes Creus, l'única obra seva conservada.

El nostre convilatà ja coneixia el Camp de Tarragona. L'any 1681 havia contractat el retaule del santuari de Misericòrdia de Reus, per 700 lliures (preu ben allunyat de les 6.000 de la Selva!).

(10) MARTINELL, Cèsar: op. cit., pp. 141-143. De Josep Tramulles, l'oncle del nostre escultor, pp. 110-112 del primer volum. Del seu pare, Llàtzer Tramulles el vell, pp. 112-115. Inclou la fotografia del retaule.

Dos anys més tard actuava a la cartoixa d'Escaladei, on executà les escultures de tres retaules de les capelles del claustre vell per 532 lliures. El 1685, per encàrrec del Consell de Barcelona, juntament amb Lluís Bonifaci o Bonifàs, féu la construcció de l'obelisc de pedra de Santa Eulàlia, a la plaça del Pedró.

El 1699 realitzà el retaule de la congregació de Sant Sebastià de Capellades, seguint el model del de Sant Elm de Sitges; i poc després el de Sant Bartomeu de Granollers. En aquests anys, de gran activitat, encara participa en el retaule del Sant Crist de l'església dels Sants Just i Pastor a Barcelona, i en el frontispici del monument de l'Església del Pi a la mateixa ciutat.

El 1703 feia una obra per Perpinyà. I el 1705, mentre viu a la Selva, treballa en les escultures i daurat del retaule de l'Església de l'hospital de Sant Joan de Reus.

Deixant de banda els retaules, treballà en la catedral de Barcelona. El 1675 fent un treball preciosíssim d'escultura de l'orgue, la galeria de la capella de Sant Oleguer, i el 1680 acabava el cambril de dita capella. És la primera obra documentada de la seva activitat, on es mostra com un gran artista, sobretot escultòric. Deu anys més tard, per a la sala capitular, fa un marc molt delicat per una gran tela del Sant Crist.

La seva activitat a Barcelona ens refereix el seu lloc d'habitatge. És escultor de Barcelona i forma part dels escultors que demanen erigir-se en confraria separada dels fusters a Carles II⁽¹¹⁾. Tenia el taller al carrer d'Escudellers, on rebé alguna acusació de fer obres de fusteria en lloc d'escultura⁽¹²⁾. Allí acollí aprenents com Francesc Croses i Lluís Bonifàs (el segon).

A partir del 1704, empenia l'obra del retaule major de la Selva. Martinell, seguint sempre Mossèn Pié, diu que treballava a la vila encara el 1710, i és cert. Però apunta que a partir del 1710 es traslladà a Perpinyà per a treballar a la Catedral, on deixà gran fama. Desconeixem, degut a la manca de notes, d'on obté aquesta informació. La realitat és que Llätzer Tramulles, escultor barroc de primera fila, morí a la Selva l'any 1711. El 25 d'agost del 1711⁽¹³⁾ la seva viuda Marianna, i el seu fill i hereu Francesc, firmaven àpoca de les 6.000 lliures del contracte. El document ens confirma la mort

(11) PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Escultura barroca a Catalunya. Els tallers de Barcelona i Vic (1680-1730 c.a.)*. *Projecció a Girona*. Virgili i Pagès. Lleida, 1988. Apèndix 1, 2, 3 i 5.

(12) *Ibidem*, apèndix 10, 12 i 13.

(13) AHCV, Notari Andreu Maymó (1711), ff. 207v-209.

de l'artista: «*Llàtzer Tramulles, magistro sculpiore civitatis Barcelone, in die sui obitus in vila de la Selva Campi et Archidiocesi Tarragone populato*». Hem anat a cercar l'òbit als llibres sacramentals, però malauradament el d'aquest any no es conserva a l'Arxiu Parroquial de la vila ni a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona; però sí a l'Archivo Histórico Nacional de Madrid⁽¹⁴⁾. El dia 22 de juliol de 1711 s'anoten les despeses de l'enterrament (amb ofici mitjà doble) i la novena de «*Llàtzer Tramuges, escultor*». Fou pagat el mateix mes.

A través dels registres de batejos hem localitzat dos naixements de dues parentes seves, segurament nebodes, filles de Sebastià Aldabó, fuster fill de Barcelona i ajudant del Tramulles amb igual cognom que la dona del nostre escultor. La primera es batejà el 28 de novembre de 1705 amb els noms d'Anna, Tecla i Andreua, essent padrins Andreu Varrà, pagès, i Narcisa Aldabó. La segona, batejada el 14 de juny del 1708, és apadrinada pel propi Llàtzer Tramulles, escultor, i per Emmanuela Lladó, tots dos de Barcelona i veïns aleshores de la Selva⁽¹⁵⁾.

Tornant a l'època o rebut, hi figuren com a representants de la vila els jurats del 1711: Pau Aries, Rafael Managuerra i Pau Hortet. Hi queda clar l'estat de l'obra abans de la seva mort: tot fet, «*menos lo últim remato de aquell per haver precehir la llur mort y per est efecte no haver-lo pogut acabar*». Els pagaments dels terminis estaven registrats en el llibre de comptes que portava el mateix Llàtzer.

El mateix dia i les mateixes persones firmen un document⁽¹⁶⁾ on es fa incís a l'anterior protocol. En realitat faltaven pagar 448 lliures de les 6.000, les quals havien de servir per a satisfer els acreedors del dit escultor i de la família, ja que ells tornaven a Barcelona i volien «*en lo esdevenidor no sian molestats*». Un cop acabat el retaule i sense casa-deixada pel Comú— no tenien raó de romandre a la vila.

Creiem d'interès fer relació dels creditors, perquè ens acostaran una mica a la seva vida a la vila. En primer lloc hi ha pagesos de la Selva, segurament per pagament de jornals: Pau Agràs (1 lliura 6 sous), Francesc Jori (2 lliures 2 sous), Joan Ferreter (8 lliu-

(14) AHN, Clero, llibre 14013, *Llibre de òbits y novenas a la Iglesia Parroquial de Sant Andreu Apòstol de la vila de la Selva del Camp*, [1658-1721]. Porta el número 7 al lloc.

(15) Arxiu Parroquial de la Selva del Camp (APSC): *Llibre de Baptismes [1701-17], desposoris, confirmacions*, núm. 3.

(16) AHCV, Notari Andreu Maymó (1711), ff. 209-213v.

res 10 sous) i Josep Gondolbeu «*lo coxero*» (10 lliures). En relació als costos de la mort, hi ha el reverend Joan Prat, beneficiat (10 lliures 16 sous) i els marmessors del notari Andreu Vinyes (10 lliures). Per les despeses habituals, en alimentació i vestit, hi ha l'adroguer Joan Carnisser (10 lliures 15 sous) i el sastre Miquel Cuixens (20 lliures). Encara, i pel que fa a la medicina, el cirurgià Joan Massó (2 lliures 2 sous) i els apotecaris Ambrós (5 lliures 8 sous) i Joan Ferrer (5 lliures 6 sous), segurament pare i fill. Continuant amb les compres hi ha un negociant, Salvador Ginesta (18 lliures 8 sous) i dos habitants de Reus, Miquel Marsal (36 lliures) i Agustí Estapar (18 lliures), dels quals no s'esmenta l'ocupació, però creiem relacionats amb el comerç.

Finalment hi ha dos escultors, un de jove, dit Manuel (no es coneix el cognom, 10 lliures), i els pubills de Salvador Pere Arnau, escultor d'Alcover (15 lliures). El cost del darrer pot ser de la fusta que ja tenia comprada o de la fadiga⁽¹⁷⁾.

L'ACABAMENT

Tramulles deixava per acabar el retaule de l'església parroquial. «*En aquell falta construir-se lo remato y acabar la obra ab la deguda perfecció del dit art de escultor per ocasió de have-ne seguida la mort del dit quondam Llatza Tramullas y com lo davall escrit Anton Vaziana, escultor de la ciutat de Valls... de present en la dita vila habitant se haja offert en acabar aquell de dit llur offici*»⁽¹⁸⁾.

Els hereus de Llätzer, la seva muller i el seu fill Francesc, doctor en lleis, donen llicència al dit escultor perquè acabi l'obra, sempre i quan «*dega attendre y complir als mateixos pactes y condicions*». A canvi «*offereixen donar y pagar al dit Anton Vaziana la quantitat de dos-centas vint-y-sinch lliuras*». Els diners els havia de cobrar directament de la Universitat de la Selva del Camp, dels diners que devien a l'escultor barceloní. Si ens fixem en la fotografia del retaule, observarem la diferència del remat final amb la resta de conjunt.

Veciana accepta el pacte.

(17) Segons el *Llibre de determinacions*, s'envià a buscar el mestre Salvador d'Alcover perquè se «li done la fadiga y que si té fusta comprada per lo retaule que se li pague lo que li costarà». No queda definit si en tenia o no, tal com suposa Mn. PIE (op. cit., p. 549).

(18) AHCV, Notari Andreu Maymó (1711), amb data de 9-IX-1711, ff. 194v-198v.

ANTONI VECIANA

Antoni Veciana era fill de Josep Veciana, pagès, i de Maria, cònjuges de Sarral. Sembla ser que anà a aprendre l'ofici d'escultor el 1697 a Valls⁽¹⁹⁾, ciutat on residí fins a la mort.

El 19 de juliol del 1699, essent fadrí escultor, signava capítols matrimonials amb Maria Arnet⁽²⁰⁾, una noia entre 14 i 19 anys, donzella, filla d'un pare de Valls, Francesc Arnet, i Maria Monguió, ambdós de Valls. Ella aporta en dot 300 lliures⁽²¹⁾. En Veciana dóna d'escreix 50 lliures i 100 lliures per millores. A més el seu pare i germà, anomenat també Josep, li donen 10 lliures.

A través de la recerca en els manuals notariais observem com Antoni Veciana i la seva muller triguen dos anys a cobrar l'import del dot. El 21 de setembre del 1701 signen època al reverend Torrent per les 100 lliures promeses. La família Arnet-Monguió demanaran a l'esmentat reverend 50 lliures. La resta de diners els aconseguiran mitjançant la venda de la casa del carrer de la Carnisseria al prevere Joan Baptista Savall, el dia 25. L'immoble, que estava sota l'alou i directa senyoria del Monestir d'Escaladei, era propietat de Maria Monguió des de l'any 1680, per donació de la seva mare, Úrsula Porta, en els capítols matrimonials. La venda es realitza per 300 lliures, ultra el deute esmentat, la redempció de dos censals que feien a la Comunitat de preveres de Valls (25 lliures) i liquidació dels interessos pendents (7 lliures 10 sous), destinen 100 lliures (33%) a la creació d'un censal al seu favor que els produiria anualment 3 lliures⁽²²⁾.

El casament s'efectuà el 26 de juliol a casa de Francesc Arnet, havent necessitat una dispensa per consanguinitat per tercer i quart grau. Actuaren de testimonis dos vallencs: Joan Pasqual, candeler de cera, i el pare Pere Mensa⁽²³⁾. Continuant amb la vida privada, hem de fer esment dels vuit infantaments que tingué la parella, segons consta en els llibres de baptismes de Valls: Antoni (1-II-1702), M. Antònia (12-III-1703), Jacinta (11-II-1705), Maria (6-VIII-1706),

(19) MARTINELL, Cèsar: op. cit., pp. 162-163.

(20) AHCV, Notaria de Valls, notari Joan Sardà, núm. 610 s. f.

(21) 200 lliures per part dels seus pares i 100 lliures d'un oncle seu, prevere de la Seu de Tarragona, dit Jacint Torrents. Les 200 paternes es dividien en 100 per roba i 100 en metàl·lic, a pagar 75 el dia del casament, i 25 lliures un any després.

(22) AHCV, notari Joan Sardà, núm. 595, ff. 184-194.

(23) Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT): *Llibre desposoris*. [1694-1720], Valls, núm. 642, p. 93.

Joan Antoni (5-II-1709), Josep Pere (16-IV-1710), Teresa (26-X-1711) i M. Magdalena (25-II-1713).

Dos mesos després del naixement de la darrera filla, moria l'escultor a Valls (20-IV-1713). Havia fet testament davant del notari de Valls Andreu Ferrer el 10 de març del 1703, i un codicil l'11 d'abril del 1713⁽²⁴⁾.

L'any abans havia treballat en el retaule de Sant Francesc Xavier de Montblanc i era elegit pel Consell General de Valls.

Tot i que Martinell ens diu que vivia al carrer de les Carnisseries, el cert és que en els llibres de valies apareix a la Plaça de les Escudelles⁽²⁵⁾. La casa del carrer de les Carnisseries ja hem vist com la venien els sogres de Veciana el 1701⁽²⁶⁾.

La recerca en els manuals notariais d'actes i fets de la vida de l'artista ha estat del tot desesperant: tots els fulls que sabem del cert feien referència a la seva persona (per l'índex o altres documents) han estat tallats curiosament. No creiem que fos per la importància de l'artista, que no fou molta, sinó per la seva relació amb la família Veciana, fundadora dels mossos d'esquadra. És tot un misteri⁽²⁷⁾.

Podem entreveure els seus vincles amb la vila de Valls pels llaços d'apadrinament dels seus fills. Hi trobem, a banda dels pares, paraires (Francesc Pena i la seva muller, Ramona; Pere Joan Mensa –batlle el 1705– per dos cops, i la seva muller, Francesca), un pagès (Josep Güell, i la seva esposa, Úrsula), un adroguer (Jaume Sarrà) i parents directes (Jacint Monguió, corder; Francesca, viuda del pagès Pere Joan Arnet; i Magdalena Arnet, muller de Joan Martorell de Tarragona).

L'historiador de l'art i arquitecte vallenc afirma que la seva viuda ven la casa de Valls el 1731 i marxa a viure a Tarragona. Això passava divuit anys després de la mort de Veciana.

(24) AHAT *Obits*, [1708-1733], Valls, núm. 628, p. 101.

(25) AHCV. Fons Municipal de Valls, núm. 596. *Llibre de valies*, [1710-1711]. L'any 1715 la seva viuda Maria encara hi vivia, amb una taxa de 300 lliures per la casa i 60 lliures de mobles i cabal. És el valor més pobre de tots els escultors referits de Valls.

(26) AHCV. Notari Joan Sardà, núm. 595, 25-IX-1701. Les afrontacions són: casa del comprador i carnisseria de la vila, casa del forn de Francesca Camps i hereus del pagès Marc Soler.

(27) Els únics documents trobats sencers els treballem en el present article.

Sobre la família Veciana, podeu consultar l'article de Francesc OLIVÉ OLLÉ: «Ascens social i govern municipal a l'Alt Camp set-centista: els Veciana de Valls», a *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Barcelona, 1984, II vol., pp. 359-368; i el llibre de Núria SALES: *Història dels Mossos d'Esquadra. La dinastia Veciana i la policia catalana el segle XVIII*, Barcelona, 1962.

ADDENDA. ALTRES ARTISTES DE VALLS

Antoni Veciana no era l'únic escultor resident a Valls per aquesta època. Repassant el llibre de valies dels veïns i terratinents de Valls de l'any 1715 i els registres sacramentals, hem trobat altres artistes vallencs: Magí Guimerà i Jacint Vila, escultors; i la nissaga dels dauradors Morales i Balaguer.

El primer, Magí Guimerà, vivia al carrer del Castell el 1715, estimant-se llavors els seus béns en 780 lliures. Sabem que el 19 de març del 1689 es casà amb Margarida Borràs, filla d'un calderer. El pare de Magí havia estat fuster. El matrimoni es mantingué fins al 1720, data en què moria la muller. Un altre escultor és Jacint Vila, amb casa al carrer de Sant Francesc i un patrimoni de 510 lliures (1715). El seu pare, homònim, era un pagès de Valls i la seva mare, nascuda a Sant Feliu de Terresola (parròquia de Santa Maria d'Oló -Bages-).

El 8 de juny del 1789 s'esposa a l'església parroquial amb Teresa Martorell, filla d'un paraire vallenc.

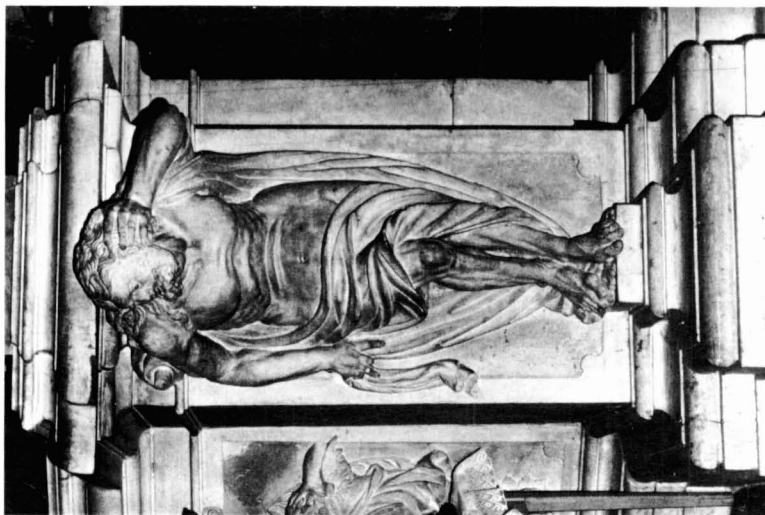
El daurador més enriquit era Pau Morales, amb residència al carrer de l'Església (el 1715 els seus béns es taxen en 900 lliures). Fill d'un terrissaire de Reus, el 29 de desembre de 1697 contrau matrimoni amb Paula Anglès, filla d'un pagès i vídua aleshores d'Andreu Castanyer, manescal. Almenys un descendent seu continuarà la professió: el 2 de gener de 1732 s'enterra Josep Morales, jove daurador.

Finalment, cal destacar els Balaguer. El 29 de juny del 1698, a la capella del Roser, es celebra un casament doble: Ramon Balaguer, viudo daurador, fill d'un altre Ramon, assaonador de Vilanova de Cubelles, es casa amb la donzella òrfena Dionísia Torner. A la vegada Ramon Balaguer, el fill de l'anterior, pren per muller una germana de la noia, Maria Torner. La primera parella finirà aviat: el 23 de juliol del 1709 mor amb intestat el Ramon i vuit dies després la seva vídua. El 1715 el fill vivia al pati del Castell, amb una estimació dels béns de 235 lliures.

JOSEP M. T. GRAU i PUJOL
ROSER PUIG i TÀRRECH

Figures 1 i 2: Atlants (esquerra) del peu de pedra del retaule de Sant Andreu, coneguts popularment com bastaixos.
Fotografia Salvador Roig.

Figures 3 i 4: Atlants (dreta) del peu de pedra del retaule de pedra, única part conservada avui dia de l'obra de Lätzer Tramulles (1704-1711).
Fotografia Salvador Roig.

APÈNDIX

Document número 1

«Pactes per lo retaula major de la iglésia parroquial de la vila de la Selva Camp y arquebisbat de Tarragona, fets entre lo senyor Llàtzar Tramullas, mestre sculptor de la ciutat de Barcelona y Josep Sagí y Pau Arias, síndichs de dita vila, entenen emperò que tots los pactes continguts ab lo present paper los dits síndichs se reservan lo contentiment dels senyors jurats y concell de dita vila de la Selva y dels senyors elegits per dit effecte fets dits pactes als tres de agost de l'any mil set-cents y tres:

– Primo. És estat pactat entre ditas parts que lo dit senyor Tramullas promet als dits síndichs en nom de dita vila de la Selva que anirà a fer lo retaula dins la vila de la Selva y se obliga a a fer lo dit retaula segons la trasa y segons un paper de la explicació de dita trasa que los dits síndichs li han incinuat y així mateix se obliga a fer-lo dins lo spaí y termini de set anys del dia primer de octubre primer vinent y fer lo peu de pedra de la padrera de la Selva conforme està en la trassa y bronyir-la y donar-li tot aquell llustre que puga pendrer dita pedra segons perfecció de art y lo restant del retaule fer-lo de fusta bona de bona calitat y lluna de alba y que no sia fusta del prat ab pacte que tot lo que serà arquitectura y lo detràs del retaula puga fer-o de fusta de melís de Tortosa bona y rebadora y de bona calitat y que lo dit retaula tinga de ser treballat segons art de bon official y segons trasa y paper de l'explicació com està dit.

– Item. Promet lo dit senyor Tremullas de anar a comensar la dita obra per lo primer de octubre primer vinent y que en cas que per millorar dita obra convinga haver de variar alguna cosa del que és fet en dita trasa que no puga cobrar cosa lo dit official que no sia ab contentiment de la vila y en cas no se li tinga de pagar cosa per las milloras.

– Item. Promet dit senyor Tramullas que cada any dels dits set anys treballarà en la dita obra del retaula tota la fenyia que per cada any per porrata li porà tocar, ab aquest pacte y condició que del primer dia de octubre a un any haje de tenir posat y assentat lo peu de pedra al puesto ahont se ha de assentar, y així mateix promet que luego de ser acabada la primera andana aquella assentarà y de la mateixa manera la segona andana y lo demás del retaula per son orde advertint emperò que tant lo retaula de fusta com de pedra y la fusta que.s posarà tinga de ser judicada per dos officials sempre que la vila voldrà nomena dors, un per cada part y en cas que aquells dos no pugan convenir puga la dita vila anomenar un tercer. Y en cas faltàs dit official antes de acavar dita obra que quede en cap de la vila lo fer continuar dita obra o no.

– Item. Prometen los dits Joseph Sagí y Pau Aries en nom de dita universitat donar al dit senyor Tramullas per lo preu de dit retaula sis mil lliuras moneda barcelonesa pagadoras de esta manera, tres-centas sinquanta lliuras lo dia de la firma de l'acte y tres-centas sinquanta lliuras lo dia que comensarà la obra y així mateix donar-li cada any fins que serà acabat de pagar lo preu del dit retaula set-centas lliures pagadoras de esta manera çò és tres-centas sinquanta lliuras, lo primer dia de octubre de l'any mil set-cents y quatre y tres-centas sinquanta lliuras lo primer dia de abril de l'any mil set-cents y sinch. Així mateix en la mateixa conformitat y en las mateixas diadas donar-li las pagas tots los anys fins a estar satisfet de las ditas sis mil lliuras.

– Item. Prometen los dits síndichs en nom de dita vila fer arrencar y portar tota la pedra que se aurà de menester per fer lo peu del dit retaula en lo puesto de ahont se aurà de treballar dins la vila de la Selva. Y així mateix donar-li argamassa y guix lo que se aurà de menester per a assentar dit peu de pedra com y també li prometen donar hòmens per assentar lo retaula y donar-li las bastidas fetas.

– Item. Prometen los dits síndichs al dit senyor Tremullas en nom de dita vila portar-li tota la fusta que se aurà de menester per la obra del dit retaula des de la platja de Salou o Tarragona fins a la vila de la Selva al puesto que se aurà de treballar, y així mateix portar-li tota la fusta que comprarà pel dit retaula essent en puesto que los carros pugan anar y tornar ab un dia posant-la lo dit senyor o carregador de carro a sas costas y així mateix portar-li tots los mobles de casa o de son offici des de ditas platjas a la dita vila de la Selva y donar los averies per anar a ditas platjas per anar a cavall la gent portarà per a treballar en dita fenyà y lo dia que aurà acabat la dita obra tornar-li a portar dits mobles a costa de dita vila fins a una de ditas platjas.

– Item. Prometen los dits síndichs en nom de dita vila al dit senyor Tremullas donar-li casa per estar tots los dits set anys y fer lo franc de totas imposicions de vila.

– Item. És estat pactat que si lo dit Tremullas compra fusta a Santas Creus per lo dit retaula que aquella tinga obligació a sas costas de aportar-la a carragador de carro y des de allí a la Selva tinga de pagar la mitat dels pors la vila y lo dit senyor Tremullas la altre mitat.

– Item. És pactat entre ditas parts que si alguns capítols hi a en las presents capitulacions que faltàs algunas cosas que esmenar y compondrer, que aquellas se hajan de esmenar y compondrer a *vidit* de las parts.

Jo, Fèlix Baget, jurat en lo present any, firmo en nom de tots tres jurats.

Llàtzar Tremullas, sculptor.

Joseph Sagí.

Vm Doctor Joseph Mas, prevere y rector.

Andreu Maymó, notari.

Pau Aries.»

Font: AHCV. Notaria de la Selva del Camp, Andreu Maymó, núm. 8, fulls solts. Copiat en l'acte del 10-III-1704, *ibídem* ff. 104-107.

Document número 2

Explicassió y advertencias per a la execussió de la trassa

– Primo. Se adverteix que lo retaula és de los que no estan arrimats a la paret, sinó a modo de torra, que també se gosan de la part de detrás, com per la part de devant, y per lo consegüent an de córrer las cornisas així las del peu de pedra com las del retaula, però no en la obra que està devant, sinó tant solament en las molluras lllisas tant solament entalladas de oculos y gallons. També ha de haver pilastras conforme està en la trasa de la planta.

- Las pilastres no han de ser disminuïdas, sinó iguals.
- Lo capitel ha de ser jòrich, y la vasa quaríntia, però las pilastres an de estar recalcades en alguna moldura.
- Los taulons han de ser llisos tant solament la fusta llisa.
- En las cornises ha de haver frontispicis de la mateixa mollura que la cornisa.
- Los rematos han de comprendre lo que farà la planta.
- Los rematos en la última cornisa sobre lo últim sostre han de fer lo mateix per la part de las espatllas que fa per la part de devant.

Explicació del camarín per la part de dintre

- Secundo. En lo camarín a de obrar obertura a las espatllas de la manera que està per la part de devant, en una arcada de la mateixa manera que és lo de devant menos que no ha de haver scolptura ni talla.

Dintre del camarín han de continuar la inposta de la mateixa manera que corra per devant del retaula, y també ha de haver cornissa al sostre en la alquitrava.

- En los recons del camarín ha de haver unas pilastras raconeras, y estas han de ser resaltadas en la cornisa, y també han de portar vasa, y ditas pilastras han de estar treballadas de talla, y de la mateixa manera lo fris de la cornisa.

- A mà dreta del camarín ha de haver una porta per entrar una persona per enrramar o posar alguns llums al sant, advertint que las parets del camarín del sant se han de retirar un palm atrás del llum de la arcada del sant.

- En lo mitg del cielo raso a de aver un floró.

- La pastera de Nostra Senyora ha de ser de fondo de vuyt palms feta a sinch panys y a la part de detrás ha de haver una porta per què se puga entrar a posar algun llum o adorno.

- Tertio. *Explicació de l'interior del retaule, y de la manera que ha de estar la obra*

Después que estarà assentat lo peu de pedra y lo pedestal de fusta se ha de fer un sostre de pots de quart de gruixa y dit sostre servirà per a assentar las pasteras y columnas de la primera andana.

Sobre lo sacrari se ha de fer altra sostre que ha de servir de paviment al camarín de Sant Andreu. Est sostre ha de ser de taulons de quart, y mitg de gruixa, assegurant-o ab bonas pessas per travas per què ha de descansar tot lo camarín.

Lo segon sostre ha de estar sobre la cornisa de primera andana perquè li servesca de fortalesa a la obra, assegurant-se de las gradas, que han de sustentar dit sostre, que sian de palm en quadro, y no ha de quedar obertura sinó per a passar per la escala un home a son ple.

- Quarto. Se ha de fer altre sostre que ha de servir de cielo raso al camarín. Est sostre ha de ser de taulons de quart y mitg de gruixa lo menos, perquè en dit sostre no pot haver ningun través, perquè se veuria per la part del cielo raso.

- Quinto. Se ha de fer lo tercer sostre que està en la última cornisa que és lo que ha de fortificar la obra, y és de gran conveniència dit sostre estiga ben travat per la part de davall de pessas bonas posadas a modo de tisora en pla, y no posada al contrari de l'altre, que agafen las dos entenas, que pujan des del peu de pedra que es tota la fortificació de la obra. Fets estos sostres se ha de fer una escala de sostre a sostre de aquelles que'n diuen escala de gat, que lo graó tinga un palm de ample.

– Sexto. Finalment, se adverteix que tota la arquitectura ha de ser elegida segons lo gruix de las molluras està en la trasa».

Font: AHCV Notaria de Valls, notari Andreu Maymó, núm. 8, fulls solts. Copiat a l'acte del 10-III-1704, ibídem, ff. 107v-109v.

Fitxa descripció de l'obra

Autor: Llàtzer Tramulles. Remat final, Antoni Veciana.

Signatura contracte: 10-III-1704.

Client: La universitat de la Selva del Camp, amb un ajut del senyor jurisdiccional.

Preu: 6.000 lliures.

Període de construcció: 1704-1711.

Daurat: 1863.

Planta: Retaule de torre, vist per tots cantons.

Mides: 15 metres d'alt per 7 d'ample.

Iconografia: Dedicació a Sant Andreu, apòstol.

Peu de pedra: quatre atlants i dos escuts de la vila.

Franja inferior: quatre evangelistes.

escenes de la vida de Sant Andreu.

Cos inferior: Sant Pau - Sant Andreu - Sant Expedit.

Cos superior: Sant Joan Baptista - Mare de Déu de l'Assumpció - Sant Bernat.

Remat final: calvari.

Destruït el 1936.